

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program

A gyermekek jóllétének megértése

**Pszichoszociális segítségnyújtás az iskolában és
azon kívül**

„Remény” füzetek VI.

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program Pszichoszociális segítségnyújtás az iskolában és az iskolán kívül

A gyermekek jóllétének megértése

Első füzet: A gyermekek jóllétének megértése

IFRC Pszichoszociális Referenciaközpont

A Dán Vöröskereszt Közreműködésével

Blegdamsvej 27

DK-2100 Copenhagen Ø

Denmark

Telefon: +45 35 25 92 00

E-mail: psychosocial.centre@ifrc.org

Weboldal: www.ifrc.org/psychosocial

Save the Children Dánia

Rosenørns Allé 12

1634 Copenhagen V

Denmark

Telefon: +45 35 36 55 55

E-mail: redbarnet@redbarnet.dk

Weboldal: www.savethechildren.dk

Címlap: Mikal Schlosser

Dizájn and gyártás: Paramedia, Koppenhága

Dániában nyomtatva, első kiadás 2012. május

KLS Grafisk Hus A/S

ISBN 978-87-92490-07-0

Ez a füzet az **IFRC** Pszichoszociális Referenciaközpont és a Save the Children által kiadott „A gyermekek rezilienciáját elősegítő program: Pszichoszociális segítségnyújtás az iskolákban és az iskolákon kívül” része.

Köszönetünket fejezzük ki mindazon szervezeteknek, melyek hozzájárultak anyagaik felhasználásához ebben a programban.

Főszerkesztők: Anne-Sophie Dybdal és Nana Wiedemann

Szerzők és szerkesztők: Pernille Terlonge, Tina Juul Rasmussen és Wendy Ager

Külső munkatársak: Annemette Danielsen, Ferdinand Garoff, Johanne Brix Jensen és Louise Vinther-Larsen

Koordináció: Martha Bird

Produkciós menedzser: Lasse Norgaard

Fordította: dr. Klug Annamária és Szollár Dávid

Nyelvi lektor: Kardos István

A magyar kiadást szerkesztette: dr Deák Anita

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program, amely angol és francia és magyar nyelven elérhető, az alábbi kiadványokból áll:

Első füzet: A gyermekek jóllétének megértése

Második füzet: A programvezető kézikönyve

Harmadik füzet: A foglalkozásvezető kézikönyve 1. kötet: Az első lépések

Negyedik füzet: A foglalkozásvezető kézikönyve 2. kötet: Foglalkozások

Az eszköztár elérhető az interneten is az alábbi oldalakon: www.ifrc.org/psychosocial és

www.savethechildren.dk

Köszönetet mondunk az alábbi dán alapítványoknak az e kiadvány kiadásában és a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban nyújtott pénzügyi támogatásukért: Søren O. Jensen og Hustrus Fond, Augustinus Fonden, Asta og Jul. P. Justesens Fond, Irene og Morten Rahbeks Fond, Rockwool Fonden, Torben og Alice Frimodts Fond és Frie Skolers Lærerforening. Köszönjük továbbá a Dán Vöröskeresztnek, a Norvég Vöröskeresztnek és a Danida-nak (dán fejlesztési programokat támogató szervezet – a fordító) az e kiadvány megjelentetésében és a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban nyújtott pénzügyi hozzájárulásukért és a támogatásukért.

ELŐSZÓ

Nagy örömünkre szolgál, hogy bemutathatjuk a gyermekek rezilienciáját elősegítő program tervezéséről és végrehajtásáról szóló eszköztárat. Ez az anyag a Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége és a Save the Children együttműködésében készült. Arra a tapasztalatra épül, amelyet vészhelyzetbe került gyermekek pszichoszociális támogatása és védelme során szereztünk és olyan tanulságokat sorol fel, amelyeket a két szervezet, valamint helyi és nemzetközi partnerek, továbbá ENSZ ügynökségek révén ismertünk meg.

Célunk, hogy ezzel az anyaggal hozzájáruljunk azokhoz a folyamatban lévő erőfeszítésekhez, amelyek minőségi programokat nyújtanak a gyermekeknek, a gyermekekért, és hogy tartós változást és javulást idézzünk elő a gyermekek és gondozóik életében.

Köszönjük a rengeteg segítséget, amelyet a program fejlesztése során kaptunk és reméljük, hogy hasznos forrásnak bizonyul világszerte a gyerekek jóllétének erősítésében.

Nana Wiedemann
IFRC Pszichoszociális Központ

Mimi Jakobsen
Save the Children Alapítvány, Dánia

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék

Előszó	4
Bevezetés.....	6
A gyermekek biztonsága és jólléte.....	8
Mi a pszichoszociális segítségnyújtás?	9
Mi történt a közösségünkkel?	13
Pszichoszociális segítségnyújtás és reziliencia	14
Közösségi alapú pszichoszociális segítségnyújtás	14
Pszichológiai segítségnyújtás az iskolában és az iskolán kívül	15
Gyermekvédelem	20
Erőszak, bántalmazás és a gyermekek kizsákmányolása	21
A gyermekek gyászreakciói	26
Ki védi meg a gyermekeket?	27
A gyermekek jogai és szükségletei	28
Hogyan segítsünk a gyermekeknek?	29
További információk	35
Szervezeti jogkörök	36

BEVEZETÉS

Mai világunkban a gyermekeknek különböző kihívásokkal kell szembenéznük. Az, hogy a gyermekek hogyan birkóznak meg a nehéz körülményekkel, és mennyire reziliensek, számos tényezőtől függ. „A gyermekek jóllétének megértése” anyag azok számára készült, akik nehéz körülmények között élő gyermekeket gondoznak, vizsgálják a gyermekek krízisre adott reakcióit és azt, hogy milyen segítséget igényelnek ehhez.

Ez a könyv önállóan és a gyermekek rezilienciáját elősegítő program részeként is használható. A szülők, tanárok, a közösségben dolgozók, képzők számára íródott – mindazoknak, akik közvetlenül foglalkoznak a gyermekekkel, illetve azoknak, akik a gyermekekkel foglalkozókat támogatják és képzik. Foglalkozik a pszichoszociális támogatással, a gyermekvédelemmel, és bemutatja, hogyan hasznosíthatók a gyermekek reziliencia programjában leírt tevékenységek bármely gyermek-barát térben, legyen szó formálisan iskoláról vagy azon kívül.

„A gyermekek rezilienciáját elősegítő program – pszichoszociális segítségnyújtás az iskolában és az iskolán kívül” a Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Nemzetközi Szövetségének Pszichológiai Központja és a Save the Children közös kezdeményezése.

Olyan szervezetek számára készült, melyek pszichoszociális beavatkozásokat terveznek és hajtanak végre gyermekcsoportoknak és gondozóiknak. E könyv mellett az eszköztár két – strukturált foglalkozásokat tartalmazó – kézikönyvet is tartalmaz, melyek megvalósítása segítséget nyújt olyan érintett gyermekek számára, akik jogtalanság, kizsákmányolás, fegyveres konfliktusok, katasztrófák áldozatai, vagy olyan közösségekben élnek, ahol magas a HIV vírus előfordulása. A csomagban található még egy kézikönyv a programvezetőknek és egy elektronikus tevékenységbank is.

Előszó a magyar kiadáshoz

Jelen kézikönyv a Vöröskereszt és a Vörös Félhold Társaságainak Nemzetközi Szövetségének Pszichoszociális Segítségnyújtásért Felelős Központja és a Save the Children Alapítvány által összeállított kiadványának magyarra fordított, a Magyar Vöröskereszt által szerkesztett és kivonatolt verziója. A kiadvány eredeti címe: „Understanding children’s wellbeing. The children’s resilience programme. Psychosocial support in and out of school”. A magyar kiadvány jelen formájában nem tartalmazza az eredeti kézikönyv fényképeit. A kiadvány eredeti formájában letölthető az internetről a szervezet honlapjáról (www.pscentre.org)

Jelen kézikönyv kiadását magyar nyelven a Magyar Vöröskereszt „Remény a sérülékeny gyermekeknek Magyarországon„ elnevezésű programja tette lehetővé. A program 2011-2014 között valósult meg Magyarországon, a Dán és Magyar Vöröskeresztek együttműködésében, a Velux alapítványok támogatásával. A program célja az volt, hogy a Magyar Vöröskereszt által fenntartott családok átmeneti otthonaiban élő és a nyári táborok foglalkozásain részt vevő sérülékeny helyzetű gyermekek társadalmi reintegrációját elősegítse. A kézikönyv a Magyar Vöröskereszt honlapjáról (www.voroskereszt.hu) letölthető.

Reméljük, hogy hasznosnak találják a kézikönyveket, a programok megvalósításához sok sikert kívánunk!

A Remény program munkatársai: Melicher Zsuzsanna, Sebhelyi Viktória, Üveges István

A GYERMEKEK BIZTONSÁGA ÉS JÓLLÉTE

A gyermekeknek nehéz körülmények között különösen nagy szükségük van gondoskodásra és védelemre. Akár természeti katasztrófa sújtotta környezetben nevelkednek, akár fegyveres konfliktusok közepette, vagy közösségüket hosszú távon HIV fertőzés sújtja, egyformán fontos, hogy a gyermekek szükségletei és jólléte hangsúlyt kapjon. A gyermekek különösen sérülékenyek egy krízishelyzet minden szakaszában.

Sajnálatos módon a krízis növeli a gyermeki elhagyatottság és kizsákmányolás, de más bántalmak kockázatát is. Ezért gyermekvédelemről szóló ismeretek is bekerültek a gyermekek rezilienciáját elősegítő program tevékenységeinek leírása közé.

A gyerekek megküzdése (coping) és rezilienciája nehéz körülmények között számos tényezőtől függ. Ezek közé tartoznak családi- és életkörülményeik, közösségi hovatartozásuk és elfogadottságuk érzése, továbbá koruk és nemük. A különlegesen nehéz körülményeket átélt gyermekeknek speciális gondoskodásra és támogatásra lehet szükségük a fennmaradáshoz és gyógyuláshoz

A segítségnyújtás életük egy bizonyos pontján segít nekik abban, hogy megújuljanak napi tevékenységükben és erősödjenek megküzdési képességeik. Mindez segít megelőzni hosszútávú negatív pszicho-szociális következményeket. Erről szól ez a könyv és a gyermekek reziliencia programja.

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program olyan szituációkra fókuszál, ahol a gyermekeknek különösen sok gondoskodásra és védelemre van szüksége.

Gyermek

A „gyermek” kifejezés minden 18. életévét be nem töltött személyre vonatkozik, kivéve, ha az illető gyermek hazájában a törvény más életkor eléréséhez köti a nagykorúságot. A Gyermekjogi Egyezmény megfogalmazza, hogy a gyermekeknek joga van a tanuláshoz, biztonsághoz, védelemhez, gondoskodáshoz.

MI AZ A PSZICHOSZOCIÁLIS SEGÍTSÉGNYÚJTÁS?

A pszichoszociális segítségnyújtás az emberek életének társas/társadalmi és pszichológiai aspektusaira fókuszál. A 'pszichoszociális' kifejezés arra a dinamikus kapcsolatra utal, ami az egyén pszichológiai és szociális dimenziói között fennáll, valamint kölcsönhatásukra. A pszichológiai dimenziókba a belső, érzelmi- és gondolkodási folyamatok, érzések és reakciók tartoznak, a szociális dimenziókba pedig a kapcsolatok, a családi és a közösségi hálózatok, társadalmi értékek és kulturális szokások.

A pszichoszociális segítségnyújtásba beletartozik a gyermekvédelemért felelős rendszerek megerősítése is. Ez a szülők, tanárok, helyi vezetők és kormányzati képviselők – a „felelősség-vállalók” – kapacitásának fejlesztését jelenti, a célból, hogy megfelelő válaszokat adhassanak a gyermekek szükségleteire és védelmi jogaik biztosítására a bántalmazás, elhanyagolás és fájdalomkóros ellen. A gyermekek védelmével foglalkozó fejezet részletesebben foglalkozik azzal, hogy ilyen körülmények között mi segít a gyerekeknek, és a pszicho-szociális támogatás hogyan tudja potenciálisan megvédeni őket a sérüléstől és káros hatásoktól (stressz).

Kommunikáció a gyermekekkel

A krízishelyzetbe került gyermekeknek szükségük van az információra.

Tudniuk kell, hogy mi történt és miért, másképp nem tudják újra megalkotni képüket a világról és magukról. Bátorítsuk a gondozókat, hogy beszéljenek a történekről, ha látják, hogy a gyerekek magyarázatot várnak.

A gyermekek – a felnőttekhez hasonlóan – különböző módokon reagálnak a feszültséget okozó eseményekre. Bár a krízishelyzet egész közösségeket érint – a súlyos reakcióik miatt – mégis csak kevesen igényelnek különleges bánásmódot. Legtöbb embernek elegendő az alapvető gondoskodás és védelem, ideértve a pszichoszociális támogatást is.

Az alábbi piramis a kiegészítő szolgáltatások egymásra épülő rendszerét illusztrálja. Az egyes szintek az emberek által igényelt különböző típusú támogatást jelentik, akár a krízis idején, vagy a talpra állás korai szakaszában, vagy a jelenlegi, de sok éven át megélt, szorongásos helyzetekben.

LELKI EGÉSZSÉG ÉS PSZICHOSZOCIÁLIS SEGÍTSÉGNYÚJTÁS SZINTJEI

Az illusztráció a beavatkozási piramisra épül, melyet vészhelyzetben a lelki egészség védelmére és pszichoszociális támogatásra javasol az IASC 2007. évi irányelveiben

A gyermekek reziliencia programjában szereplő források mind a piramisban szereplő 3. és 4. szintű támogatás biztosítását szolgálják. Ez azt jelenti, hogy a pszichoszociális segítségnyújtás minden krízis által érintett gyermek számára nyitva áll. A gyermekeknek nyújtandó speciális vagy fókuszált szolgáltatásokat ez a füzet nem érinti, de információt nyújt arról, hogy szükség esetén hova lehet fordulni.

Kommunikáció a gyermekekkel

Bíztassuk a gyerekeket kérdések feltevésére és a kérdés legyen az irányadó. Fontos, hogy a gyerekek koruknak megfelelő, őszinte és megerősítő választ kapjanak helyzetüket illetően.

Az ismeretek és képességek, az érzelmi jóllét és a szociális jóllét, mint három fő terület megfelelő keretet nyújt annak megértéséhez, hogyan befolyásolják a pszichoszociális programok és tevékenységek a gyerekek jóllétét, például

Képességek és tudás	Érzelmi jóllét	Szociális jóllét
Konfliktuskezelés elsajátítása	A jövőbe vetett remény	Együttműködési készség
Társakkal történő kommunikáció javulása	„Kontrollt gyakorolni a dolgok felett”	Közös probléma megoldás
Megfelelő választás/döntés	Önértékelés	Közösségbe tartozás érzése

Számos és változatos pszichoszociális támogatást biztosító tevékenység létezik. Néhány példa: pszichológiai elsősegély krízis után (az érintett személy meghallgatása és megnyugtató), telefonos segélyvonalak, beszélgető csoportok, látogató szolgáltatások, gyakorlati tanfolyamok a krízisre adott reakciókról, iskolán belüli és kívüli aktivitások (ahol a gyermekek játszhatnak és visszaszerezhetik a másokba vetett bizalom és a magabiztosság érzését), szakmai képzések.

A pszichoszociális segítségnyújtó tevékenységek az érintett lakosság szükségletei szerint változnak

Más szemmel

Az iráni Bam városában a földrengés után végzett „*Más szemmel*” program jó példája annak, hogyan szerzik vissza a gyermekek önbecsülésüket és a kontroll érzését. Ötvenöt gyermek vehetett részt egy fotós foglalkozáson, melynek során lehetőséget kaptak saját perspektíváikból és érzéseikkel bemutatni a szerencsétlenséget. A készített képeket saját feliratozással megjelentették egy könyvben.

„Készítettem egy fényképet a testvéremről. A földrengés óta csak a sátorban ül, zaklatottan. Azokra gondol, akik meghaltak a földrengésben, és néha sírni is szokott. A kép elkészítésekor rossz érzésem volt, attól féltem, hogy a helyzetünk mindig ugyanilyen fog maradni. Remélem, hogy Bam két éven belül újjá fog épülni, és erősebb lesz, mint volt.”

Ayoub Pourjamshidi, 11 éves.

“Lefényképeztem a tábort, ahol élek. Láttam, hogy a táborban élő gyerekek boldogak voltak és játszottak, úgyhogy készítettem egy fényképet, hogy megmutathassam a boldogságukat. Abban a pillanatban reménytelinek éreztem a jövőt, és azt kívántam, hogy minél több játszó gyereket láthassak. Tudom, hogy a jövőnk szebb lesz, és hogy az emberek folytatni fogják a munkát, hogy az életük jobbá váljon. A közvetlen családomból senkit sem vesztettem el, de a rokonaim közül sokan meghaltak.”

Szajdeh Amandadi, 12 éves. Iráni Vörösfélhold és az IFRC, 2004.

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program két foglalkozásvezetői kézikönyve és elektronikus tevékenységbankja változatos tevékenységeket ismertet, amellyel elősegíthetjük

Kommunikáció a gyermekekkel

Mondjunk pozitív dolgokat, mint például: „Te sok mindenben jó vagy...” vagy „Látom, hogy nagyon igyekeztél...”. Ne mondjunk negatívakat, mint például: „Ügyetlen vagy...” vagy „Te mindig hibázol valamiben...”.

a gyermekek jóllétét a három fő területen. Ezek a foglalkozások tanórákon, vagy más helyeken tarthatók, ahol a gyermekek rendszeresen találkoznak. A következő oldalon lévő keretes szöveg a második Foglalkozásvezető kézikönyvből vett tevékenységet mutat be.

Mi történt a közösségünkkel?

Cél: a gyermekek bátorítása, hogy osszák meg élményeiket azáltal, hogy elmesélik, milyen hatással volt a közösségükre a katasztrófa.

Szükséges eszközök: hely a csoportmunkához.

Kérje meg a gyerekeket, hogy alkossanak 4-5 fős csoportokat!

Mondja el, hogy körülbelül 10 percet kapnak arra, hogy kialakítsanak egy némán, csak mimikával bemutatandó történetet a többi csoport számára. A bemutató 3-5 percig tartson, és olyasmiről szóljon, ami a közösséggel történt a katasztrófa következtében.

A 10 perc leteltével kérje meg őket, hogy játsszák el a történetüket. Az előadást néző gyerekeket kérje meg, hogy próbálják meg szavakba önteni a pantomim-történetet. Az egyes előadások után hagyjon időt arra, hogy megbeszéljék a látott történetet. Tegyen fel olyan, a beszélgetést serkentő kérdéseket, mint:

Mi történt? Ki mit csinált?

A történetben milyen érzései voltak az embereknek?

Olyan dolog volt ez, ami mindenhol megtörtént a közösségben, vagy csak egyes helyeken?

Mit gondolsz, mit tennél másképpen, ha legközelebb is megtörténne ez?

A gyerekek játék közben megmutatják, mi történt veszélyhelyzetben

PSZICHOSZOCIÁLIS SEGÍTSÉGNYÚJTÁS ÉS REZILIENCIA

A reziliencia a nehéz, kihívással járó eseményre vagy tapasztalatra való reagálás és pozitív alkalmazkodás képessége. Az a képesség, mely egy rossz élményt pozitív módon helyreállít, helyreállítja az egyensúlyt.

Bár a gyermekek nagyon különböznek egymástól, vannak bizonyos, a gyermekek életében jelen lévő tényezők és adottságok, amelyek befolyásolják a rezilienciájuk szintjét. Ezek az úgynevezett „védelmező tényezők”, védő faktorok, amelyek pszichológiai „burkot” biztosítanak, és segítik csökkenteni a negatív pszichológiai hatásokat, ha nehézségekkel, vagy szenvedéssel szembesülnek.

Néhány példa a védelmező tényezőkre:

Egyedi jellemzők, mint az önbizalom, jó interperszonális kommunikációs képességek és pozitív kapcsolat a gondozó felnőttekkel.

Pozitív családi környezet, amely gyengédséget, szeretetet, gondoskodást, támogatást, pozitív társas életet, fegyelmet, tisztességet és pozitív példaképet biztosít.

Barátok, akik példaképek, a szórakozás forrásai, és akik elfogadják egymást.

Pozitív élmények az iskolában, ahol a tanárok és a mentorok támogatóak. Ez a készségek, tudás és önbizalom elérése és fejlesztése által segíti a gyermekek általános jóllétét.

Az egészséges közösség döntő szerepet játszik az elfogadásban, a védelemben, továbbá a növekedés és fejlődés segítésében azáltal, hogy a gyermekeket a közösség értékes, aktív résztvevőinek ismeri el.

A gyermekeknek általában hasznos, ha iskolába járhatnak. Az oktatási előnyökön túl az iskolai környezet hozzájárul a gyermekek sikerélményéhez, önbizalmuk fejlődéséhez, s ezáltal a jóllétükhöz is, amennyiben a tanárok és a szülők is támogatják őket. Az iskolába járó gyerekek kevésbé vannak kitéve az emberkereskedelem, fegyveres csoportokba kerülés stb. veszélyeinek is.

„A pszichoszociális segítségnyújtás az a folyamat, mely megkönnyíti az egyén, a családok és a közösség számára a rezilienciát.”

The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies: IFRC Psychosocial Framework of 2005-2007.

KÖZÖSSÉGI ALAPÚ PSZICHOSZOCIÁLIS SEGÍTSÉGNYÚJTÁS

Az emberek életének minden aspektusára hatással vannak közösségük társadalmi, kulturális normái és gyakorlatai. Így egy krízis helyzet hatásai és a bánat vagy a veszteség feldolgozása, valamint a megküzdés módjai kultúráról kultúrára változhatnak, akár falvanként vagy családonként is. Egy családtag elvesztése, vagy maradandó károsodás eshetősége, de a lelki sokkal való megbirkózás is mind sokféle módon értelmezhető. Bárminemű beavatkozás csak a meglévő normák megértésére építve történhet, ha sikert akarunk elérni.

PSZICHOSZOCIÁLIS SEGÍTSÉGNYÚJTÁS AZ ISKOLÁBAN ÉS AZ ISKOLÁN KÍVÜL

Az iskolában

A tapasztalatok szerint az iskolák sok országban ideális helyszínek a pszichoszociális segítségnyújtáshoz, mind a közösségbe való belépési pontjaként, mind a gyermekek válsághelyzet utáni segítésében.

A közösség belépési pontjaként az iskolák általában a központi fekvésűek, könnyen megközelíthetőek, és mint intézményt nagyra értékelik a közösségek. A tanárokat általában nagy tisztelet övezi és a pszichoszociális segítségnyújtásban való részvételük gyakran a szülőket és a közösség más tagjait is arra ösztönöz, hogy ők is részt vegyenek a pszichoszociális válaszadásban.

A pszichoszociális segítségnyújtási tevékenységeket integrálni lehet az iskolai tananyagba és a mindennapi tevékenységek közé.

A bangladesi Sidr ciklon alatt a gyerekek azzal járultak hozzá a katasztrófaválaszadáshoz, hogy megmondták azt, hogy a közösség gyermekei közül kik a legsebezhetőbbek, és megszervezték a nem élelmiszerjellegű segélycikkék szétosztását, továbbá a gyermekbarát helyeken zajló tevékenységeket.

Save the Children Alapítvány, 2007.

Kommunikáció a gyermekekkel

A gyermekeket támogató kommunikáció (segítő beszélgetés) azt jelenti, hogy az adott szituációban visszajelezzük az érzéseiket; odafigyelünk történetükre és választ adunk rá. Beszéljünk a gyerekekhez a szintjüknek megfelelően és bíztassuk őket, hogy saját ritmusukban mondják el érzéseiket és tapasztalataikat az átételekről.

Az iskolába való visszatérés engedélyezése egy krízis esemény után fordulópont az élet normalizálása felé. Helyreállítja a napi rutint, kiszámíthatóságot, lehetővé teszi, hogy a gyerekek újra találkozhassanak egymással és a tanáraikkal, olyan közeget biztosít, amelyben a gyerekek feldolgozhatják az élményeket melyeken nemrégiben keresztülmentek. Mivel a tantestület tagjai gyakran a maguk veszteségeinek terhét hordozzák, ezért jó gyakorlat, ha egyúttal nekik is segítünk, ezzel növelve potenciáljukat diákjaik támogatásában.

Az Ayerwady deltában sok iskola és település csatlakozott azokhoz a pszichoszociális programokhoz, melyek a Nargis forgószél (2008.május) által érintett embereknek volt segítségére. A Myanmar Vöröskereszt munkatársai és önkéntesei rendszeresen látogatták azokat a szülőket, akik elvesztették gyermekeiket, játékokat és rendezvényeket szerveztek egész településeknek, tanárokat, szerzeteseket és közösségi vezetőket képeztek ki pszichoszociális támogatás során. Egyik iskolában egy tanár új fajtaéneklést talált ki, melyben a gyerekek minden versszakot egyre hangosabban és gyorsabban énekeltek, illetőleg padjaikon egyre hangosabban és gyorsabban doboltak. Az ötlet az volt, hogy így élhetik át az események feletti kontroll érzését azáltal, hogy nagyobb zajt tudnak csapni, mint a heves eső, ami sok gyermeket megijesztett a forgószél követő hónapokban.

Myanmar Vöröskereszt, 2008

Ha az oktatás szervezeten működik, akkor a biztonságos és védett környezet lehetővé teszi:

- a rutint és a rendezettséget
- a jövőbe tekintést és reménykedést
- aktivitást és élénkítést
- barátokkal való kapcsolatokat
- támogatást a tanároktól.

Az iskolák fontos szerepet töltenek be a gyermekek védelmében is. Az oktatás gyakran alternatívája a fegyveres csoportokhoz való csatlakozásnak, vagy a kizsákmányolásnak. Gondoskodni kell az iskolák védett és biztonságos helyzetéről. A tanárok példaképként jelentős szerepet játszhatnak, akikben a gyerekek megbíznak.

Az indonéziai **Jakartában** a tanárok arról számoltak be, hogy a 2006. májusi földrengés után az Indonéz Vöröskereszt által végrehajtott pszichoszociális beavatkozás részeként kapott képzés és segítségnyújtás segített a szorongás érzésének enyhítésében, miközben javította a diákokkal való kapcsolatukat is. Egy 2008-as elemzés kimutatta, hogy a tanárok nagyon pozitívan tekintenek a programra, és azt érezték, hogy a módszereikben és a hozzáállásukban bekövetkezett változások, az új perspektívák és a megnőtt önbizalmuk által a diákjaikkal való kapcsolatuk is javult. A katasztrófavédelemmel kapcsolatos tevékenységek úgy tűnik, csökkentették az aggodalmat, és ezért a szimulációs gyakorlatokat nagyra értékelték.

A tanárok pozíciójukból adódóan észrevehetik és jelenthetik a családon belüli erőszakot és a gyermekbántalmazást. Vészhelyzetben az iskolák összeírhatják azokat a gyerekeket, akiket figyelemmel kell kísérni, védeni vagy speciális, egészségügyi szolgáltatásokkal támogatni, például mentálhigiéniai segítséget biztosító intézményekben, kórházakban. Javasoljuk, hogy a munkatársak és az önkéntesek kapjanak kiképzést a gyerekek speciális igényeinek felismerésére.

Az iskolán kívül

Szervezett tevékenységeket a hagyományos iskolai helyszíneken kívül is lehet végezni. Gyermekbarát helyszíneket gyakran vesznek igénybe vészhelyzetekben, azért hogy a gyermekek szükségleteire gyors választ adhassanak. Ezek a helyszínek egyúttal az érintett közösségekkel folyó munka kapui is. Mivel ilyen helyeket gyorsan lehet találni, és ezzel hozzájárulni a gyermekek jogainak biztosításához mind a védelem, a pszichoszociális jóllét és a nem-formális képzés területén, ezért a gyermekbarát helyszíneket tipikusan átmeneti támogatás céljára veszik igénybe, ezzel hozzájárulva a krízishelyzetben lévő gyermekek gondozásához és védelméhez. Ezek az intézmények a traumatikus élmény gyorsabb feldolgozásához és a sérülékeny gyermekek hosszú távú támogatásához is hozzájárul.

Bár a különböző szervezetek különböző neveket adhatnak ezeknek a helyeknek – gyermekbarát helyek, biztonságos helyek, gyermekközpontú helyek, gyermekvédelmi központok, gyermekek átmeneti otthonai, de az elgondolás és a cél ugyanaz: segíteni a gyermekeknek a válsághelyzetek feldolgozásában, és abban, hogy pozitív támogatást kaphassanak, olyan biztonságos helyek létrehozásával, ahol játszhatnak, tanulhatnak és biztonságban érzik magukat.

Összefoglalva, a gyermekbarát hely célja:

- lehetőséget biztosít a gyermekeknek játékra, képességeik fejlesztésére, közösségi támogatásra,
- mozgósítani a közösséget olyan ügyekben, mint a gyermekek – köztük a legsérülékenyebb gyermekek – védelme és jóllétük elősegítése.

A helyszínek jelentése

A krízishelyzetek egyik fő jellemzője „biztonság” és otthon elvesztésének pusztító érzése – a bánat, a zavarodottság, a harag és az elidegenedettségek érzete. Ebben a helyzetben az iskola egy olyan hely lehet, amelyhez a gyermekek érzelmileg kötődnek. Ha az iskolaépületek megsemmisültek vagy nem elérhetőek, egy másik, ideiglenes helyen is folytatható a tanítás. Az iskolai oktatás – mely nagy jelentőséggel bír a gyermekek számára, azáltal, hogy egy már ismert rendszerbe helyezi vissza őket – enyhíti a fájdalmat, a feszültséget és elősegíti a valahová tartozás érzését, nemcsak a gyermekeknél, hanem az egész közösségnél. A „valahová tartozás érzésének elvesztése” pszichoszociális problémákhoz és zavarhoz vezet, míg a „valahová tartozás érzésének újrateremtése” a pszichoszociális jóllét növekedéséhez járul hozzá. Ezért a válságokat követő, az iskolai életen alapuló pszichoszociális segítségnyújtási tevékenységek segítenek a gyerekeknek a „valahová tartozás érzésének” újrateremtésében és a veszteségek feldolgozásában.

J. O. Prewitt Diaz, and A. Dayal. A Sense of Place: A Model for Community-Based Psychosocial Support Programs. *The Australasian Journal of Disaster and Trauma studies*. Vol. 2008-1

Gyermekklubok

„A nagynéném megver, ha azt kérem, hogy mosogatás helyett a leckéimet csinálhassam. Az iskolában pedig a tanárom üt, ha nem csináltam meg a leckét. De én AKAROK iskolába járni. Ehhez jogom van, tudod!”

A 14 éves Jeneba Sierra Leone Freetown városának egyik nyomornegyedében, Gray Bushban él. Minden szombat délután ellátogat a Save the Children Alapítvány által alapított helyi gyermekklubba. Itt találkozhatnak a gyerekek, beszélhetnek problémáikról, megismerhetik jogaikat, játszhatnak, barátságokat köthetnek.

A gyermekek klubjai segítséget nyújtanak azoknak a gyerekeknek, akik természeti katasztrófákat vagy konfliktusokat éltek túl. A klubok mindenki számára nyitva állnak, beleértve a legsérülékenyebbeket is, azért, hogy megoszthassák tapasztalataikat és visszakaphassák a normális élet érzetét. A klub léte hasznos olyan közösségekben, ahol a gyermekek többsége nem jár iskolába, vagy, ahol a jogaikat nem tartják tiszteletben.

A klubokban fontos, az élethez szükséges ismereteket kapnak, amelyeket sem az iskolában, sem otthon nem tanulhatnak. A klubok segítenek a gyerekeknek jogaik megértésében és önbizalomszerzésben, azért, hogy a felnőttek mellett ők is részt tudjanak venni a döntések meghozatalában.

Sierra Leonében előfordul, hogy megbélyegzik a háborúban érintett gyermekeket, de a gyermekklubok segítségével visszatérhetnek a társadalomba.

A gyermekek klubja arra tanít, hogy a gyerekek a társadalom minden tagját értékeljék és egymást megbecsüljék.

Save the Children Alapítvány

Gyerekek mondták...

„A földrengés utáni időszak borzalmas volt. Egy táborban éltünk, ahol nagyon hideg volt. És a nővérem meghalt. Amikor a táborban elkezdődött a tanítás, jobb lett a kedvem. Kellemes együtt lenni a többi gyerekekkel, és a tanárt is kedvelem. Jó, hogy minden nap van mit csinálnunk.”

7 éves pakisztáni fiú a 2005-ös földrengés után

„A legjobb dolog az volt, amikor az iskolák újra kinyitottak, de az is sokat segített, hogy részt veszek ebben a programban. Ma már ki tudok állni a csoport elé és félelem nélkül tudok beszélni róla. A tengerpartra is lementünk, hogy újra megnézzük az óceánt. Korábban senki sem mert lemenni oda, de most már nem félünk. Azt is elterveztük, hogy mit teszünk, ha ismét jönne a nagy hullám – bár egy kicsit még mindig ideges leszek, ha az időjárás viharosra fordul. Nem hiszem, hogy valaha is elfelejtem, hogy mi történt a szökőár idején. Minden gyereknek részt kellene vennie egy ilyen programban. Amióta én részt veszek benne, sokkal jobb a kedvem.”

Banda acehi lány a 2004-es szökőár után

GYERMEKVÉDELEM

A gyermekek sokféle helyen válhatnak erőszak áldozatává: az otthonaikban, az iskolában, gyermekotthonokban, a vallási intézményekben, börtönökben, kórházakban és menekülttáborokban egyaránt. Fegyveres konfliktus idején, vagy katasztrófa kitörésekor a gyerekek az erőszak fokozott kockázatának vannak kitéve családjuk, közösségük tagjai, valamint ismeretlenek részéről. Fontos annak megértése, hogy ezek a különleges kockázatok veszélyeztetik a gyermekek pszichoszociális jóllétét.

A válságot, krízist okozó események, kihívásokkal járó körülmények gyermekekre gyakorolt hatása függ:

- az esemény jellegétől és időtartamától: folyamatosan zajló konfliktus, vagy pedig egyszeri esemény, pl.: földrengés, tájfun, cunami
- attól, hogy láthatóan az életet veszélyezteti-e, vagy sem
- a válság hatásától és mértékétől, beleértve azt, hogy a gyermek elszenvedett-e testi sérülést, elvesztett-e valakit a szerettei közül, vagy szemtanúja volt szerettei megsebesülésének, elrablásának vagy halálának
- a gyermek rezilienciájától
- működő gyermekvédelmi szervezet jelenlététől és hozzáférésétől, elérhetőségétől
- a családok forrásaitól és képességétől a gyermek szükséglete kielégítésére.

A **gyermekvédelem** intézményközileg elfogadott meghatározása szerint „a gyermekek bántalmazására, elhanyagoltságára, kizsákmányolására és gyermekek elleni erőszak megelőzését és válaszadását” jelenti.

**Gyermekvédelmi munkacsoport
(Child Protection Working Group-
CPWG) 2010**

Családi problémák

Egy gyerek biztonsága és jólléte veszélyben van, abban az esetben, ha:

- a szülők vagy gondozók közötti viszony konfliktusos
- a gyerekek családon belül erőszaknak vagy kizsákmányolásnak vannak kitéve
- a szülők vagy gondozók betegek (mentálisan, fizikailag vagy szerhasználók)
- a szülők nagyfokú stressznek vannak kitéve vagy pánikbetegségben szenvednek
- gyermekbántalmazás esetén (mely testi, szexuális, verbális, lelki bántalmazást vagy elhanyagolást egyaránt jelöl)
- a nevelési stílus is kockázatot jelenthet, például túlságosan védelmező, túlságosan elnéző, vagy túl szigorú, vagy túl nagy felelősséggel járó terhet helyez a gyerekre.

A gyermekek az erőszakos (hatalmi) bántalmazással szemben sérülékenyebbek, mint a felnőttek korúak, méretük, érettségük hiánya, tapasztalatuk hiánya, korlátozott ismereteik és függőségi viszonyaik által. A gyerekeknek ezért védelemre van szükségük.

A gyermekek mindig nagyobb kockázatnak vannak kitéve nehéz helyzetekben. Sérülékenységük gyakran fokozott a katasztrófát közvetlenül követő időszakban, vagy egy váratlan konfliktusban. A bekövetkező káoszban a gyerekek elveszhetnek vagy elszakadhatnak a családjuktól; családról családra vándorolhatnak, vagy kórházból kórházba sodródhatnak, ezáltal a bántalmazás különböző formáinak és azok fokozottabb kockázatának vannak kitéve.

Ezek a veszélyek/kockázatok a következők lehetnek:

- érzelmi bántalmazás
- fizikai bántalmazás, beleértve a családi erőszakot
- szexuális bántalmazás, ideértve az erőszakolást, a tömeges erőszakolást és a kizsákmányolást, visszaélés egyéb formáit
- kereskedelmi célú kizsákmányolás (veszélyes munka végeztetése gyermekekkel)
- káros szokások
- emberkereskedelem, emberrablás, munkára és szexre kényszerítés
- besorozás fegyveres erőkhöz
- megnyomorítás, megcsönkítés, sérülés, halál
- családtól elszakítás
- fogva tartás
- kényszerű elvándorlás, erőszakos kitelepítés.

Átvéve a Kanadai Vöröskereszt: RespectED and Child Protection in Emergencies: Priorities, Principles and Practices, Save the Children 2007 kiadványából.

Bár minden gyermek életében van bizonyos kockázata az erőszakkal és egyéb veszélyekkel való találkozásnak, egyes gyerekek a másokénál nagyobb veszélynek vannak kitéve, és ezáltal fokozott védelemre és pártfogásra van szükségük. Ezek közé tartoznak a kíséret nélküli gyerekek, a fogyatékos gyerekek és az intézetekben élő gyerekek. A sérülékeny gyerekekre több figyelmet szükséges szentelni, de ez nem okozhat megbélyegzést vagy megkülönböztetést.

Különlegesen sérülékeny gyermekek

- Kíséret nélküli, a családjuktól elszakadt és elárvult gyermekek
- Intézetekben élő gyermekek
- Születési anyakönyvvvel nem rendelkező gyermekek
- A törvénnyel összeütközésbe került gyermekek
- Mélyszegénységben élő gyermekek
- Gyermekmunkások
- Oktatáshoz hozzá nem jutó gyermekek
- Fogyatékossgal vagy különleges szükségletekkel élő gyermekek
- Marginalizált gyermekek
- Veszélyhelyzetben élő gyermekek
- Leányanyák (gyermekanyák)
- Serdülők
- Gyermek által vezetett háztartások
- Gyermekek súlyos érzelmi zavarral és társas reakcióval

ERŐSZAK, BÁNTALMAZÁS ÉS A GYERMEKEK KIZSÁKMÁNYOLÁSA

A gyermekek elleni erőszak lehet fizikai, szexuális, vagy érzelmi bántalmazás, vagy olyan mérvű gondozási hiány, amely kárt okoz a gyerekeknek. A különböző típusú bántalmazások sorában tartoznak: családi erőszak, érzelmi, fizikai, szexuális bántalmazások, elhanyagolás. A bántalmazott gyermekek leggyakrabban egyszerre szenvednek a bántalmazás valamely fajtájától és elhanyagoltságtól.

A lányok és fiúk elleni erőszak egy igen elterjedt probléma. Jelen van minden etnikai csoportban és minden közösségben, a legtöbb kultúrában és országban. Az erőszak és a bántalmazás fokozottan jelenik meg katasztrófák és fegyveres konfliktusok utáni helyzetekben.

Fegyveres konfliktusok során rendszeresen gyerekeket toboroznak a fegyveresek számára. Ez lehet erőszakos vagy önkéntes alapú, és a gyerekek számtalan szerepkörben működhetnek közre: harc, kémkedés, küldönc, szakácsok, portások, de szexuális céllal is. A toborzással a gyerekek számos, különösen súlyos veszély elé néznek, mint halál, fizikai sérülés, pszichológiai károsodás és szexuális bántalmazás. A civil életbe való visszatérésük nagy kihívást jelent a gyerekek és közösségük számára. A társadalomba visszailleszkedésüket bizonyítottan pozitívan befolyásolták a pszichoszociális programok.

A családon belüli erőszak minden olyan akció, amely fizikai, szexuális, vagy érzelmi kárt okoz a család egy másik tagjának, idetartozik valakinek a megütése, megalázása, elszigetelése. A családon belüli erőszak kockázatát növeli az alkoholizmus, a szerfogyasztás, az agresszív viselkedés és az a hiedelem, hogy az erőszak elfogadható módja a stressz oldásának. Azok a gyermekek, akik családtagok közötti erőszak szemtanúi, azt hihetik, hogy az erőszak elfogadható és a kisebbek vagy gyengébbek megütése elfogadható. Ez a gyerekek közötti erőszakoskodáshoz vezethet. Egyes gyerekeket traumatikusan érinthet az erőszak.

Érzelmi bántalmazás a gyermek önbecsülésének folyamatos rombolása. Ez egy hatalmi, autoritási, bizalmi helyzetével visszaélő felnőtt pszichológiailag destruktív viselkedése. Míg a fizikai sérülések begyógyulnak, az érzelmi ártalmak fennmaradnak és a bántalmazás után sokáig okoznak kínokat. Az érzelmi bántalmazás jelentheti a gyermek elutasítását, mellőzését, elismerésének, meghallgatásának vagy támogatásának visszautasítását vagy az alapvető érzelmi szükségletektől való megfosztását. Az érzelmi bántalmazás megnyilvánulhat a gyermek degradálásában sértegetése, kritizálása, gúnyolása, utánzás vagy becsmérése révén. A gyermek elszigetelése, a normál társasági tapasztalatoktól való elvágása szintén érzelmi bántalmazás. Egy másik forma a terrorizálás (kényszeríteni vagy megfélemlíteni egy gyereket az extrém félelemig), a korrumpálás folyamatos elbátortalanító viselkedési mintákkal, vagy antiszociális, káros, törvényellenes viselkedésre buzdítással.

Fizikai bántalmazásról akkor beszélünk, ha egy hatalmi- vagy bizalmi pozícióban lévő személy szándékosan megsebesít, vagy megsebesítéssel fenyeget egy gyereket, például ütés, rázás, égetés, pofozás vagy rúgás által. A fizikai bántalmazás általában fizikai büntetéshez kapcsolódik és összetéveszthető a testi fenytéssel.

A napi tevékenységek során balesetet szenvedett gyerekek gyakran szereznek horzsolást vagy sebeket a homlokukon, térdükön és könyökükön. A fizikai bántalmazást szenvedett gyerekek horzsolásai és vágásai szokatlan vagy váratlan helyeken fordulnak elő, mint a hátuk, arcuk, fejük oldala, fenekük, felső combjuk, alsó lábszáruk és alhasuk. Egyetlen gyanús horzsolás nem feltétlenül bántalmazás jele, de gyanús horzsolások összessége, sorozata jelezheti a bántalmazást.

Elhanyagolás annak tudatos elmulasztása, hogy a gyerekek biztosítsuk alapvető szükségleteit, mint hajlék, tápláló étel, megfelelő ruházat, oktatás, gyógykezelés, pihenés, biztonságos környezet, mozgás, felügyelet szeretet és gondoskodás. Az egészséges, gondoskodó figyelem iránti igénye a születés előtt kezdődik és a gyermek felnőtté válásáig tart. A gyermekektől megtagadni alapvető fizikai és érzelmi szükségleteiket gyermekségük bármely szakaszában, súlyos negatív következményekkel járhat, az életkoruknak nem megfelelő fejlődést, egészségkárosodást, de akár halált is. Az elhanyagolást azonban nem szabad összetéveszteni a szegénység miatti egészségügyi szolgáltatásokhoz, oktatáshoz stb. való hozzáférés hiányával.

Kísérő nélküli és családjuktól elszakadt gyermekek

Kísérő nélküli gyerekek azok, akiket elválasztottak a szüleiktől, egyéb rokonaiktól és nem gondoskodnak róluk a törvény vagy szokás alapján felelős felnőttek.

Családjuktól elszakadt gyermekek azok, akiket szüleiktől, vagy korábbi elsődleges (törvényes- vagy szokásjogi) gondozóiktól elválasztottak, de többi rokonuktól nem feltétlenül.

Szexuális bántalmazás akkor történik, ha egy idősebb, vagy erősebb gyermek, kamasz vagy felnőtt szexuális célokra használ egy fiatalabb vagy gyengébb gyermeket. Gyermekek és fiatalok nem adhatják beleegyezésüket egy felnőttel való szexuális aktushoz, mivel nincs egyforma erejük vagy tudásuk, vagy, mert félnek, vagy függenek a felnőttől. A szexuális bántalmazás megöli a bizalmat; elrabolja a gyermektől gyermekkorát.

Szexuális bántalmazás

Kontaktusos szexuális bántalmazás:

- A gyermek szexuális zónáinak érintése
- A gyermek kényszerítése más szexuális zónájának megérintésére
- A gyermek szexuális módon történő tartása, átölelése
- Közösülés hüvelyen, végbélen, szájon keresztül
- A gyermek kínzása szexuálisan
- Tárgyakkal behatolni a gyermek testébe

Kontaktus nélküli szexuális bántalmazás:

- Pornográf képek, filmek vetítése
- A gyermek kényszerítése szexuális aktusok megtekintésére, szexuális beszéd meghallgatására, vagy másik nemi szerveinek megtekintésére
- A gyermek kényszerítése csábító vagy szexuális fotók, videók készítésére
- A gyermek szexuális töltetű pózok felvételére, viselkedésére történő biztatása vagy kényszerítése
- A gyermek kigúnyolása nemi szervei miatt
- A gyermek nem kívánatos szemle tárgyává tévése
- Tolakodó kérdéseknek és véleményeknek kitenni a gyereket.

Ha az elkövető gazdaságilag vagy társadalmilag profitál a bántalmazásból, akkor szexuális kihasználásról beszélünk. A gyerekek szexuális bántalmazása két kategóriába sorolható: kapcsolati (kontaktusos) és nem-kapcsolati (kontaktus nélküli).

A bántalmazás elkövetője leggyakrabban olyan személy, akit a gyermek ismer, és akiben megbízik. Gyakori, hogy a gyermek védelmezi az elkövetőt és titokban tartja a bántalmazást. Sok esetben senki nem avatkozik közbe, melynek eredményeként a gyerek az őt bántó személlyel függő viszonyban marad.

A bántalmazás elkövetője gyakran 'jótevő gondoskodó', mellyel a gyereket függővé teszik. A 'gondoskodás' azzal kezdődik, hogy az elkövető barátnak tettei magát. Miután kapcsolatot alakított ki a gyermekkel, megteszi a szexuális aktushoz vezető első lépéseket. Meggyőzi a gyereket arról, hogy ez mind normális. Ajándékot is adhat. Olyan dolgokat is mondhat, mint „ez a mi titkunk, és ezt senki más nem tudhatja.” Bántalmazással fenyegetheti az áldozatot vagy annak családját, és azt is mondhatja, hogy ez a gyerek hibája.

A gyermekek reakciói erőszakra és bántalmazásra

Előfordulhat, hogy a gyermekek azért nem beszélnek az őket ért bántalmazásról, mert félnek, és megpróbálnak úgy tenni, mintha nem történt volna semmi. Lehet, hogy arra tanították őket, hogy a bántalmazás normális dolog, vagy tagadják a történeteket. Ha egy gyermek a bántalmazás ellenére is szereti a sértő személyt, ez még nehezebbé teszi az arról való beszélgetést. A gyermek azt is gondolhatja, hogy az egész az ő hibája, ezért nem akar beszélni róla, esetleg zavarban van vagy szégyelli magát. Attól is félhet, hogy megosztja vagy bajba juttatja családját. Nem biztos, hogy felismerik, hogy ami történt az rossz, vagy egyszerűen nem tudják, kinek mondhatnák el

Azok a gyerekek, akiket bántalmaztak olyanok, akikben bíztak, ambivalens érzelmekkel fognak viseltetni az illető iránt. A düh és bosszúvágy egyszerre jelenik meg a szeretetet és a lojalitás érzetével együtt. A gyerekek nehezebben tudják kifejezni haragjukat az elkövető iránt, mintha az illető idegen lett volna

Egy gyerek bizalmának képessége sérül, ha bizalmi viszonyban válik bántalmazás tárgyává. Nagy érzékenységre és türelemre lesz szükség, hogy segíthessünk a bántalmazott gyerekeknek újra bizalmat érezni és kötődni a bizalmukkal vissza nem élő megbízható felnőttek iránt.

A gyermekek reakciói stresszel járó eseményekre

A gyermekek gyakran máshogy reagálnak a stresszel járó eseményekre, mint a felnőttek. Ezeket a különbségeket fel kell ismernünk és figyelembe kell vennünk, amikor segítséget nyújtunk a gyerekeknek.

Egyes gyerekek visszahúzódnak, és nem képesek beszélni az eseményekről vagy a tagadástól szenvednek időszakosan, úgy téve, mintha az esemény nem történt volna meg. Mások nem tudják abbahagyni a mesélését, vagy újra és újra eljátszák a stresszes eseményt. A gyerekek gyakran összezavarodnak a tényeket és az érzéseiket illetően, és segítségre van szükségük a helyzet megértéséhez.

A feszültséggel teli események tönkreteszik hitüket a megbízható és kiszámítható környezetben és a gyerekeknek időre van szükségük, hogy visszanyerjék ezt a bizalmat.

Megfelelő támogatással a legtöbb gyerek képes lesz az egészséges és pozitív irányú fejlődésre.

A részletek fontossága

Veenu és a barátnője (mindketten hétévesek), túszejtés áldozatai voltak. Ez után az esemény után nem akartak egyedül iskolába menni többé, így a környékbeli szülők felváltva kísérik el őket az iskolába. A lányok elégedettek ezzel a megoldással, csak azt nem szeretik, amikor egyikük édesapja viszi el őket. Azt hallgatva, ahogy a lányok a félelmeikről beszéltek, az önkéntesek rájöttek, hogy az apa a lányok mögött sétál, ami a túszejtésre emlékezteti őket. Miután javasolták neki, hogy a lányok előtt sétáljon, a probléma megoldódott.

[Vöröskereszt Vörösfélhold Társaságok helyszíni munkája](#)

A gyermekek ugyanolyan érzelmekkel rendelkeznek, mint a felnőttek, de máshogy fejezhetik ki azokat. A reakcióik függenek fejlődési szakaszuktól (ld. a következő keretes szöveget). A gyerekek erős vizuális képeket élhetnek át az eseményekről, ismételtnek egy-egy viselkedést, melyeket többször eljátszhatnak, vagy a traumával kapcsolatos félelmek gyötörhetik őket és megváltozhat viszonyulásuk az emberekhez és az élethez.

A gyerekek nagyon erősen reagálhatnak egy ijesztő eseményről készült képek láttán a médiában. A TV híradóban látott képek a forgószeletről vagy földrengésről hetekkel az események után is erős félelmet válthatnak ki a gyermekekből, hogy az eseménye újra megtörténik.

Különböző korcsoportok stresszre adott gyakori reakciói

Csecsemők, kisdedek (születéstől kétéves korig)

Bár a csecsemők nem tudják szavakba önteni az átélt eseményt, vagy érzéseiket, de képesek megőrizni egyes látványok, hangok, illatok emlékét. A szokásosnál többet sírhatnak, erősebben kapaszkodhatnak, ingerlékenyek lehetnek, passzívak vagy lobbanékonyak.

Kisgyermek (2-6 éves korig)

Az óvodás korú gyermekek krízis után gyakran érzik tehetetlennek és gyengének magukat. Tipikusan attól félnek, hogy elválasztják őket a szüleiktől és visszatérnek olyan szokásokhoz, viselkedésmódokhoz, mint a hüvelykujjuk szopása, az ágybavizelés vagy a sötétségtől való félelem. Az átélt élmények játék közben is megjelenhetnek, amikor a gyermek újra és újra eljátszza az eseményeket. Néhány gyermek a tagadás jeleit mutatja és visszahúzódóvá válik.

Kisiskolások (fiatal gyerekek) (6-10 éves korig)

Az idősebb gyerekek bonyolultabb dolgokat is felfognak. Ez változatos reakciók megjelenéséhez vezethet, mint büntudat, mulasztás vagy harag érzése, amiért nem tudták megakadályozni az eseményt, vagy fantáziálás a megmentő szerepében. Viselkedésük lehet bátor, mivel a meg nem felelés fokozott érzéseivel igyekeznek foglalkozni és az ellenőrzés megteremtésének szükségességével. Egyes gyerekek folytonosan az eseményekről akarnak beszélni.

Tizenévesek (11-18 éves korig)

A serdülők a felnőttekéhez hasonló reakciókat mutathatnak. Elszigetelődés, ingerültség, a szabályok elutasítása és agresszív viselkedés a leggyakoribb. Néhány tizenéves veszélyes, kockázattal járó magatartást vehet fel, mint például gátlástalan vezetés, alkohol- vagy drogfogyasztás, önpusztítás és étkezési zavarokat alakíthat ki. Mások ijesztővé válnak.

Hatásai az iskolai teljesítményre

A gyerekek teljesítménye az iskolában és munka feladataikban gyengülést mutat, de

tökéletességre törekvőkké (maximálissá) is válhatnak, egyre keményebben törekedve a maximumra, hogy elkerüljék a korábbi következményeket (kudarckokat).

A GYERMEKEK GYÁSZREAKCIÓI

A gyerekek a halált visszafordíthatatlan, általános és elkerülhetetlen valaminek értik a halált, és már nagyon fiatalon is világos jeleit mutatják a bánatnak. 6-8 hónapos csecsemők már kimutatják szomorúságukat, ha hosszabb időre elválasztják őket gondozóiktól, például keresik a gondozót, kétségbeesést vagy lemondást tükröznek. 6-8 hónapnál fiatalabb csecsemők lehet, hogy nem mutatnak bánatot, de egyéb jeleit mutathatják a szorongásnak, például ingerlékenység, alvási vagy étkezési zavarok. Nem keresik kimondottan a gondozó személyt, akitől elválasztották, de stressz reakciókat mutathatnak, ha a gondozó által kialakított rutinok sora váratlanul megszakad.

A gyerekek a felnőttekkel azonos érzelmi reakciókat adnak a veszteségekre, mint a sokk, a félelem, a szomorúság, a bűntudat, a szorongás, a félelem stb.

Ennek ellenére a felnőttek nézőpontjából a gyerekek bánat reakciói néha furcsának tűnnek, mert az ő bánatuk nem folytonos, hanem megszakadhat. A gyerekek az intenzív bánatból hirtelen válhatnak játékra és szórakozásra. Fiatal gyerekek (kisiskolás korúak) gyakran nem tudják szavakba önteni bánatukat. Számukra általánosabb az érzések viselkedés és játék általi kifejezése. A gyerekek mutathatnak túlzott aggodást is, ha elválasztják őket szüleiktől vagy más, számukra fontos személytől.

Egy gyermek gyásza

Pedro, egy nyolcéves fiú, aki autóbalesetben elvesztette édesanyját, részt vesz a temetésén. A sír mellett áll és zokog, amikor hirtelen megjelenik egy kis macska. Azonnal abbahagyja a sírást, és elkezd a macskával játszani, miközben még tart a temetés. Miután mindenki elment, Pedro odaül a sír mellé és felolvass egy esti mesét az édesanyjának. Nem akar a temetőből elmenni egészen addig, amíg a nagybátyja azt javasolja, hogy elmehetnének egy nagy gyertyáért, amit majd a sírra tesznek.

KI VÉDI MEG A GYERMEKEKET?

Maguk a gyermekek fontos szerepet tölthetnek be saját védelmükben, ha tisztában vannak és tudással rendelkeznek a védelem és jóllét fogalmait illetően. A gyermekek napi gondozását, támogatását általában a családjuk látja el – amennyiben betölti szerepét –, a gyermekek védelméhez hasonlóan. Feszültséggel teli helyzetben a gyerek útmutatásért fordul gondozóihoz. Fiaatalabb gyerekek különösen szüleiktől és más családtagoktól várják a példát. A fő biztonsági forrást a gyermekek számára gondozóik jelentik és a krízishelyzetet követően a gyerekeknek folyamatos útmutatásra és gondozásra van szükségük. Gyakran csak annyira vannak jól, mint a szüleik. Ilyen helyzetekben az egyik legjobb mód a gyerekek segítésére, hogy a szüleinek, vagy gondozóinak biztosítunk segítséget.

A közösség felelőssége, hogy felismerje és reagáljon is, ha egy gyerek veszélyben van. Ez történhet az iskolában, az orvosi rendelőben, vagy más helyi szervezetnél. A helyi és a nemzeti hatóságok által kidolgozott jogi keretek biztosítják a gyerekek védelmét és jóllétét szolgáló törvényeket, irányelveket és szabványokat.

A gyermekvédelem részei „azon intézkedések és struktúrák, amelyek a bántalmazás, kizsákmányolás és erőszak megelőzését és arra adandó válaszokat célozzák” (*Save the Children Alapítvány 2007*). Magában foglalja a gyermekek védelmét különböző fajta ártalmaktól, mint fizikai erőszak, veszélyes gyermekmunka, szóbeli bántalmazás és egyéb olyan szituációk, melyben a gyermekek ártalmának kockázata áll fenn. Nem tévesztendő össze a gyermekek teljes körű jogvédelmével, mely mindenkire felelősséget ró, aki gyermekekkel foglalkozik.

Szavakkal kiállni

„Egy hozzánk közel lakó családban az anya és az apa verik a gyerekeiket. Elmentem, hogy meglátogassam őket otthonunkban. Az apa elküldött azzal, hogy ez nem az én dolgom, de én nem mentem el és megmondtam, hogy helytelen, amit tesznek. Először megijedtem, de éreztem, hogy elköteleztem magam az iskola tanácsnál, hogy így járjak el. Azt hiszem valamivel jobb most a gyerekeknek, de nincs garancia rá.”

Az iskola tanácsok alapítása Afganisztánban az „erőszakmentes iskola” projektben fórumot biztosít felszólalni a gyerekeknek. Éppen, ahogy a kilenc éves Azada tette Mazar-i-Sharifban. Ő tagja az iskolai diáktanácsnak, amelyben lehetőség van vélemény kialakításra és saját helyzetük befolyásolására. Más gyerekek bátran kiállnak – Azadához hasonlóan – ha szükséges és működik a dolog. A felnőttek meghallgatják a gyerekeket.

Save the Children Alapítvány

A gyermekeket segítő programok vagy tevékenységek megtervezésekor és kivitelezésekor legalább három fontos prioritás létezik:

- a megelőzés döntő fontosságú
- a szektorok közötti koordináció nélkülözhetetlen
- a válaszokat integrálni kell, hogy minden gyerek profitálhasson belőle.

Ez azt jelenti, hogy minden lokálisan létező védelmi és pszichoszociális támogatási mechanizmust figyelembe kell venni és tájékoztatási utat kell biztosítani. Ez biztosíthatja, hogy a program integrálódik a helyi gyermekvédelmi programba.

A GYERMEKEK JOGAI ÉS SZÜKSÉGLETEI

A gyerekek számára pozitív és tartós változás megvalósításának leghatékonyabb útja, ha azon vagyunk, hogy életük a lehető legjobban induljon, és hogy jogaikat általánosan elismerjék.

A Gyermekjogi Egyezmény az ENSZ által adoptált, az egész világon elfogadott nemzetközi keretszabály. Két ország kivételével minden állam elfogadta. Ha egy állam ratifikálta az Egyezményt, akkor a nemzetközi joghatály alatt köteles jogalkotásában mindent megtenni a gyerekek jogainak biztosítására.

A gyerekek az egyezmény értelmében „jogtulajdonosok” és a gyermeki jogok útmutatók az élet minden aspektusában. Az egyezmény a gyermekjogokat négy fejezetbe foglalja:

- diszkrimináció-mentesség
- a gyerek legfőbb érdekei
- az élethez, a túléléshez és a fejlődéshez való jog
- a részvétel joga.

A Foglalkozásvezető kézikönyve 1. „Az első lépések” című fejezetében – ami része a gyerekek reziliencia programja eszköztárának – további információ található a gyerekek jogairól, javaslatokat találhatunk a foglalkozások levezetéséhez és a tevékenységekhez.

Ezek a foglalkozások arra hívják fel a figyelmet, hogy mi szükséges ahhoz, hogy a gyermekek egészségesek és erősek legyenek, hogyan segíthetik egymást ennek elérésében, milyen segítséget kaphatnak a közösségtől, és melyek a saját felösségük abban, hogy erősek és egészségesek maradjanak.

A gyermekek jogairól szóló ismeretterjesztést gondosan és körültekintően kell végezni, hogy ne ébresszünk bűntudatot a szülőkben, gondozókban, ha nincsenek olyan helyzetben, hogy eleget tegyenek az összes jognak.

HOGYAN SEGÍTSÜNK A GYERMEKEKNEK?

Minden tevékenységet és beavatkozást arra az elsődleges megfontolásra építünk, hogyan tudunk a legjobban segíteni a gyerekeknek azon kihívások fényében, amelyekkel szembesülnek. Ez az utolsó fejezet általános útmutatást tartalmaz a nehéz helyzetben lévő gyermekek segítéséhez és kommunikációjához.

A gyermekek információval történő ellátása

A krízishelyzetbe került gyerekeknek információra van szükségük. Tudniuk kell, hogy mi történt és miért, annak érdekében, hogy újraértelmezzék a világot és önmagukat. Gyakran a családtagoknak jut a nehéz feladat, hogy a gyerekekkel halálról és viszontagságokról beszéljenek. Aggódhatnak, hogy még nehezebbé teszik a helyzetet, és nem túloznak. Tényekkel szembesíteni a gyereket problémát okozhat, különösen, ha a gyerek erőszak, szexuális bántalmazás áldozata volt, ilyenkor a szembesítés nagyon ártalmas lehet. Azonban abból is adódhatnak problémák, ha a kérdéseket nem válaszoljuk meg világosan. Ha a dolgok homályban maradnak, vagy egyáltalán nem adunk magyarázatot, akkor a gyerek elveszítheti bizalmát a felnőttben és hallgató, vagy visszahúzódó lesz.

Ha egy gyermek komolyan tudakozódik az eseményekkel kapcsolatban, szánjon időt arra, hogy elbeszélgessen velük és segítsen megérteni a történeteket. Ezzel egy időben vigyázzon arra, hogy ne árassza el a gyerekeket olyan információkkal, amit nem kérdeztek. Bátorítsa a gyermeket arra, hogy ő kérdezzen, és hagyja, hogy a gyermek kérdései irányítsák a beszélgetést. Olyan környezetet kell létrehozni, amelyet a gyermek elég biztonságosnak tart ahhoz, hogy kifejezhesse az érzéseit.

Fontos, hogy a gyermek korának megfelelő, de őszinte válaszokat adjon, és akkor is így járjon el, amikor az elszenvedett veszteségekkel kapcsolatban nyugtatja meg a gyermeket. Ha lehetséges, meg kell erősíteni a gyereket abban, hogy családja/csoportja/ közössége tagjai továbbra is együtt maradnak és támogatják egymást, a veszteségeken közösen lesznek majd úrrá.

Figyelje meg a gyermeket

A gyerekek szorongásának felismeréséhez meg kell hallgatni őket és meg kell figyelni viselkedésüket. Hasonlítsa össze a gyerek viselkedését másik helybéli gyerekekével. Megegyezik más gyerekek viselkedésével?

Figyelje meg a gyermeket játék közben:

- Korának megfelelő módon játszik a gyerek?
- Gyakran látszik-e a gyermekén jelentős félelem, frusztráció vagy harag?
- Újra ágyba vizek éjjelente a gyerek?
- Sokat sír a gyereke és szorosan csüng önön vagy másokon?
- Visszahúzódik, zárkózott a gyermek, vagy agresszív?

Beszélgessen el a gyermekkel mindennapi dolgokról és figyeljen a válaszaira:

- Figyel-e a gyerek, és megért-e bennünket?
- Értelme, érettsége megfelel-e a korának?

- Nem tűnik-e feldúltnak, zavartnak?
- Tud a gyerek a kérdésekre koncentrálni és válaszolni?

Beszélgessen szülőkkel és más, a gyereket ismerő felnőttekkel:

- Másképp viselkedik a gyerek bármilyen értelemben?
- Történt-e jelentős változás a gyerek személyiségében, viselkedésében, vagy élet szemléletében?
- Gondolják-e a felnőttek, hogy a gyereknek segítségre van szüksége?

Használjon támogató kommunikációt!

Amikor a gyermekek valamilyen módon stresszt élnek át, akkor könnyebben sebezhetőek lesznek, és viselkedésük agresszívebbé válhat, vagy ragaszkodásuk gondozóik felé erősödhet. A felnőttek hajlamosak kritikusan, negatív hangnemet használni a gyerekekkel. Ez a megközelítés nem segít. Ahelyett, hogy úgy beszéljenek a gyerekekkel, mintha rosszak vagy idegesítőek lennének, fontos támogatni őket, és az önbecsülésük megerősítésére kell koncentrálni.

A gyerekek a felnőttektől eltérően kezelik félelmeiket. Ezért nagyon fontos megérteni a gyerek szempontját. Biztosítson alkalmat a gyerekeknek, hogy kifejezzék magukat. Magyarázza el, hogy reakcióik az adott körülmények között normálisak és érthetőek.

Támogató kommunikáció

- kulcs, amellyel az ajtók megnyílhatnak a gyerekekhez. Az a gyermek, akit megértenek és támogatnak, bizalommal fordul a világ felé, magabiztosabb és önbecsülése is magasabb szintű – mindezek olyan kvalitások, melyek egész életre pozitívan kihatnak.
- Ugyanolyan fontos gyerekeknél és tizenéveseknél, mint felnőtteknél. Ha egy felnőtt figyelmesen, előítéletmentesen hallgat egy gyermeket, az támogatja a gyermek magára találását és növekedését.
- Magában foglalja a gyermekek szituációval kapcsolatos érzéseinek visszatükrözését, valódi odafigyelést a teljes történet alatt és időt szánunk a válaszadásra. Azt is jelenti, hogy nem kérdezgetjük, nem vallatjuk. A beszélgetés a gyermek szintjén folyjon, gyengéden biztatva, hogy mesélje el tapasztalatait és érzéseit a saját ritmusában.

Ne tegyen hamis ígéreteket; de próbálja meg helyreállítani a bizalom és a biztonság érzését, mely a gyermekek jóllétének alapja. Ne kérje a gyerekektől, hogy felejtsek el, ami történt vagy ne beszéljenek az élményeikről, hanem bátorítsa őket kérdések feltevésére. A gyerekeknek általában sok olyan kérdésük van, amelyeket újra és újra fel akarnak tenni. Ehhez türelem és folyamatos biztatás szükséges.

Támogató kommunikáció gyerekekkel

Legyen pozitív!

Használjon pozitív támogató kifejezéseket, mint:

- „Ügyes vagy sokféle dologban...”
- „Látom nagyon igyekeztél...”

NE használjon negatív frázisokat, mint:

- „Ügyetlen vagy...”
- „Mindig elhibázod...”, „Neked sohasem sikerül...”

Mindig egyértelmű és pozitív instrukciókat adjon!

Gyakran használja a „csináld/tedd” szót és a dolgokat egyszerűen és alaposan magyarázza meg, hogy ön és a gyerek elvárásai reálisak lehessenek.

Ne használja mindig a „ne csináld/ne tedd” kifejezéseket.

Ne várja el a gyermektől, hogy magától tudja, mi a helyes.

Mutasson tiszteletet!

Bátorítsa és támogassa a gyermek erőfeszítéseit, beszéljen vele kellő tisztelettel – használja a „kérem” és a „köszönöm” szavakat

Értőn hallgassa a gyermeket, nézzen, figyeljen rá, amikor beszél.

Ne hallgattassa el a gyereket, ne kiabáljon vele, ne bántsa meg szavakkal.

Ne gondolja, hogy ismeri a gyermek véleményét.

Ne becslje alul a gyermek intelligenciáját.

Nyújtson különleges gondoskodást és tartsa meg a napirendet

Egy kríziseseményt követően a gyermekek fokozott gondoskodást igényelnek, hogy újra kialakuljon bennük a bizni tudás. A gondozók engedjék meg a gyermekeknek, hogy átmenetileg kevésbé legyenek önállóak és jobban függhessenek tőlük. Ez jelentheti - amennyiben lehetséges - a szokásosnál több, fizikai (testi) kontaktust, közös alvást, lámpa égve hagyását, stb. Fontos, hogy a gyermekeknek időt és lehetőséget adjon a gyászolásra, a szomorkodásra és a talpra állásra. Egy ideig még a kisebb gyermekekre jellemző viselkedést is támogatóan szükséges fogadnia.

Amennyire csak lehetséges, a gondozók tartsák fenn a normális helyzetben alkalmazott napi, családi rutinokat otthon és környezetükben, mivel ez biztosítja a biztonság érzetét, valamint annak érzetét, hogy az életüket újra saját maguk irányítják. Bátorítsa a gyermekeket arra, hogy folytassák az iskolai tanulmányaikat

Engedje a gyerekeket tevékenykedni, részt venni

Nagyon nehéz körülmények között a gyerekek különösen tehetetlennek és sebezhetőnek érzik magukat. Annak megélése, hogy aktívan részt vehet az újjáépítési folyamatban és döntéseket hozhat nagyon fontos a gyerek önbizalmának visszanyerése, életük irányításának érzete miatt. Ezért a felnőttek biztosítsanak lehetőséget a gyerekek számára, hogy aktívan alakíthassák környezetüket, kifejezzék érzéseiket, és ahol erre mód van, önálló döntéseket hozzanak.

Támogassuk a gyerekeket gyászukban

Ha egy gyerek gyászol valakit, aki meghal, fontos lehet számára, hogy beszéljen vele a halotról és segítsünk az emlékezésben. Nagyon fontos, hogy alaposan megfigyelje a gyerek reakcióját és megfelelő módon támogassa. Időnként a gyermeknek szüksége van elvonulni egy saját, nyugodt helyre ahol elgondolkodhat.

Legyen körültekintő, amikor a halálról beszél

Közeli személy haláláról óvatosan kell beszélni a gyerekekkel. Beszélgetés az elhunytól – információk biztosítása, emlékek és történetek felelevenítése, az érzések megosztása – az egyik legfontosabb dolog a gyermekek gyászolási időszakában. A gyermekek egyik legnagyobb féltelme az, hogy elfelejtik a halottat.

Ha a gyermekek bonyolult kérdéseket tesznek fel, nincs szükség hosszadalmas magyarázatra. Sokszor legjobb kérdéssel kezdeni „Mire gondolsz?” és utána a válaszukra építeni.

Fiatalabb gyerekek zavarba jöhetnek a mindennapokban a halottra használt kifejezésektől, mint az „elhunyt” „elveszett”, „element”. Legjobb egyszerű és közvetlen nyelvezetet használni. Őszintébb, ha azt mondjuk halott, vagy meghalt, így elkerüljük a félreértést, valamint megkönnyítjük az elfogadást.

Mondhatunk valami ilyesmit: „Az emberek különböző dolgokat hisznek arról, hogy mi történik, ha valaki meghalt. (...) Íme, néhány dolog, amit az emberek gondolnak... és én azt gondolom, hogy... Kíváncsi vagyok, te mit hiszel? Ahogy idősebb leszel, megváltozhat az, amit most gondolsz.”

Winston's Wish: www.winstonswish.org.uk

Mivel az egyes kultúrákban a gyász jelentős különbségeket mutat, ezért fontos megérteni a család hitét természetéről és halálról, valamint az ezeket övező rituálékat. A gyerekek magukba szívják és értelmezik családjuk hiedelmeit és gyakran saját maguk találnak válaszokat olyan dolgokra, amelyeket nehéz megérteni.

A rituálék minden kultúrában fontos részei a gyásznak. Egy folyamat során el kell búcsúzni a meghalt személytől, valamint fel kell dolgozni a veszteséget. Azt is jelzik, hogy mikor jött el az idő a továbblépésre. Egyszerű rituálék a gyerekek számára nagy segítséget jelentenek, hogy feldolgozhassák az eseményeket, sőt a gyerekek gyakran maguk is megteremtik saját rituáléikat. A felnőttek rituáléiban való részvétel is fontos a gyerekek számára.

CSELEKEDJEN, ha bántalmazásra gyanakszik

A legtöbb országban a gyerekek bántalmazása formálisan törvényellenes. A Gyermekjogi Egyezmény 19. paragrafusa kimondja, hogy a gyermekeket védelem illeti meg „az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás - ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.”

Ha tanárként, vagy a program résztvevőjeként megtudja, vagy okkal gyanítja a gyerek bántalmazását, aggodalmát jelentse a felettesének, vagy más vezetőnek, aki a szervezetben, vagy intézetben felelősséggel rendelkezik a gyermekvédelemért. Szociális ellátók, vagy rendőrség is értesíthető.

Kommunikáció a gyerekekkel

Amikor család nélkül maradt, vagy nagy traumán átesett gyerekekkel foglalkozunk, nem szabad elfelejteni, hogy a gyerekeknek szükségük van öröme és vidámság érzésére is. Talpra állásukhoz a gyerekeknek időt kell biztosítani a játékra.

A gyermekek reakciója az erőszakra és a bántalmazásra változó koruk, nemük és kultúrájuk szerint, de minden bántalmazott gyermek szenved. Érzelmekben sérülnek, szégyenben maradnak, és gyakran önmagukat hibáztatják. **A gyerekekben tudásitanunk kell, hogy a bántalmazás sosem az ő hibájuk!**

Emlékdobozok

Az emlékdobozok pozitív értelemben segítik a gyerekek visszaemlékezését a meghalt személyre. Egykor a személy tulajdonában volt tárgyak, például levelek, fényképek helyezhetők a memória dobozba. Beszélje meg a gyermekkel, hogy az emlékezés néha fájdalmas. Egy idő után eltehetjük a memória dobozt, de szükség esetén tegyük hozzáférhetővé. A kamaszok is kedvelhetik a memória dobozokat, vagy egyéb eszközeit a visszaemlékezésnek.

A gyermek referálása, ha szükséges

A gyermekek reakciója a halálra, vagy más krízis helyzetekre nagyon változó, mely függ az élethelyzetüktől, koruktól és személyiségüktől. Bár a legtöbb gyermek alkalmazkodik a helyzethez és idővel talpra áll, de a legtöbbször szakmai segítséget kell biztosítani a gyermek számára. Különösen azok a gyerekek vannak kitéve kockázatnak, akiknek az esemény előtt érzelmi problémáik voltak, például akit az iskolában terrorizáltak, vagy aki fejlődésében gátolt, vagy olyan gyerekek, akik – közvetlenül krízis után – „megfagyottnak” tűnnek, vagy sokkos állapotban vannak.

A krízis esemény után egy hónappal a gyerekek már javulás bizonyos jeleit kell mutatnia. Hat hónap után bizonyosan a normálhoz hasonló életvitelhez térnek vissza. Folyamatos krízis helyzetben azonban nem várható, hogy a gyerekek a normál rutinokhoz visszatérjenek és megfelelően viselkedjenek. Ilyen körülmények között a gyerekeket a más hasonló helyzetben lévőkkel kell okvetlenül összehasonlítani. Ha bármi gyanú merül fel a gyerek felépülésével kapcsolatban, kérjünk tanácsot egy felettesünktől, vagy a szakembertől. Ez magában foglalhatja, hogy további tanácsot kérjünk, vagy megosszuk az információt hozzáértő személyekkel vagy szervezetekkel.

Ha egy gyerek jelentősen megváltozik, és nem mutat javulási tüneteket, akkor szakmai segítséget kell kérni.

Néhány jele a jelentős változásnak:

Érzelmi: folyamatos szomorúság, lehangoltság, arról beszél, hogy az életének vége lesz

Fizikai: súlynövekedés vagy csökkenés, fejfájások, hányinger

Pszichológiai: rémálmok, szorongás, tanulási és koncentrációs nehézségek, problémák

Viselkedési: veszélyes vagy kockázat felvállaló viselkedés, alkohol vagy kábítószer használat, hiperaktivitás vagy passzivitás, visszahúzódás a társas tevékenységtől vagy játéktól.

Ha továbbküldünk egy gyereket, vegyük figyelembe a szabványokat, útmutatókat és a szóban forgó ellátáshoz kapcsolódó jogi kereteket és mindig tartsuk szem előtt, hogy az átirányítás a gyerek érdekeit kell, hogy szolgálja.

MIT TEGYEN/MIT NE TEGYEN, AMIKOR BÁNTALMAZOTT GYERMEKNEK SEGÍT?

TEGYE

- általános, nyílt végű kérdéseket tegyen fel: „Szeretnél beszélni erről?”
- állításként fogalmazza meg megfigyeléseit: „Látom zúródások vannak a lábadon”
- erősítse meg az érzéseiket: „Látom, hogy izgatott vagy”
- fejezze ki aggodalmát: „Meg kell győződnöm arról, hogy biztonságban vagy; kérjünk valakitől segítséget”

NE TEGYE

- rávezető kérdések feltétele: „A szomszédod tette ezt veled?”
- következtetések levonása: „Megütött valaki?”
- elemzés megjegyzéseken keresztül: „Bizonyára gyűlölöd az apádat, hogy ezt tettel!”
- ígéretetni: „Minden rendben lesz, ha elmondod.”

Kanadai Vöröskereszt: RespectED

TOVÁBBI INFORMÁCIÓK ELÉRÉSE

Ez a füzet a gyermekek rezilienciájára és a pszichoszociális beavatkozásokra fókuszál. A Save the Children és a Pszichoszociális Központ (PSS Központ) minden gyermekkel foglalkozik, függetlenül jogi vagy társadalmi státuszuktól, és nagy tapasztalattal rendelkeznek menekült, etnikai kisebbségi, hazájukon belül áttelepített (internált) gyermekekkel, gyermekkatonákkal, és más, bántalmazást, elhanyagolást, erőszakot és kizsákmányolást elszenvedő gyermekekkel. A gyermekek érdekében tett beavatkozások magukban foglalják a családok felkutatását és újra egyesítését, támogatást a tanuláshoz, alapvető orvosi ellátáshoz, élelmezési központokhoz, iskolai képviseltekhez, a fegyveres erőknél való alkalmazásuk elleni képviseletet, gazdasági megélhetésük támogatását és pszichoszociális támogatásukat.

Ha további információkat szeretne megtudni a Save the Childrenről és a Vöröskereszt és Vörösfélföld Társaságok Nemzetközi Szövetségéről és más szervezetekről, kérjük, keresse fel az alábbi honlapokat:

A Nemzetközi Szövetség és a helyi Vöröskereszt Vörösfélföld Társaságok linkjeiért:
www.ifrc.org

A Save the Children és a tagszervezeteinek linkjeiért:
www.savethechildren.org

További információkért a pszichoszociális segítségnyújtásról:
The IFRC Reference Centre for Psychosocial Support at www.ifrc.org/psychosocial

Save the Children Resource Centre at <http://resourcecentre.savethechildren.se/>

Save the Children Child Protection Initiative (CPI) at <http://resourcecentre.savethechildren.se>

Action for the Rights of Children (ARC) at <http://www.arc-online.org>

The Mental Health and Psychosocial Support Network at <http://mhpps.net/>

SZERVEZETI JOGKÖRÖK

A Nemzetközi Save the Children Alapítvány 29 nemzeti szervezetből áll, melyek közösen harcolnak a gyermekek jogaiért és azonnali, hosszantartó javulást biztosítanak a gyerekek életében. Vészhelyzet enyhítéstől, gyorssegélytől hosszú-távú fejlesztésig a Save the Children Alapítvány biztosítja és védi a gyerekek jogait az ételhez, a lakhatáshoz, az egészségügyi ellátáshoz, a tanuláshoz, és az erőszak, bántalmazás, kizsákmányolás mentességhez. 2009 májusában a Save the Children Alapítvány elindította a Globális Gyermekvédelmi Kezdeményezést (Global Child Protection Initiative), hogy megerősítse, megvédje a gyermekek jogait a bántalmazás, elhanyagoltság, kizsákmányolás és az erőszak tekintetében.

A Pszichoszociális Segítségnyújtási Referenciaközpont 1993-ban alakult és a Vöröskereszt és Vörös Félhold Szervezetek Nemzetközi Szövetségének delegált funkciójával bír, a Dán Vöröskereszt a házigazda és Koppenhágában, Dániában működik. Elsődleges feladata, hogy központként stratégiaileg fontos ismereteket és jó gyakorlatokat fejlesszen, melyekkel támogatja a Szövetség és a nemzeti társaságok működését. A központot azzal a céllal alapították, hogy sürgesse, irányítsa és erősítse a pszichoszociális támogató kezdeményezéseket, amelyeket a Vöröskereszt és Vörös Félhold Nemzeti Szervezetek globálisan folytatnak. A PSS Központ megbízatása az, hogy pszichoszociális segítségnyújtást minden nemzeti társaságban a tevékenységek fősodrába helyezze.

SEGÍTSÉN A GYERMEKEKNEK KRÍZISHELYZETBEN

Ez a könyv része annak az eszköztárnak, amely a gyerekek reziliencia programjának tervezésére és megvalósítására szolgál. Az itt leírt tevékenységek célja, hogy segítsék a gyermekek erejét és rezilienciáját kialakítani, hogy megbirkózzanak a nehéz élethelyzetekkel. Az anyag különösen a fegyveres konfliktusok, katasztrófák, bántalmazás és kizsákmányolás hatásainak enyhítésére, valamint a HIV-vel fertőzött közösségek életére fókuszál.

A teljes csomag tartalmaz egy könyvet, mely a gyermekek jóllétének megértését szolgálja; egy kézikönyvet a programvezetőknek és két – iskolában és azon kívül tartható foglalkozások leírását tartalmazó – kézikönyvet, mely tartalmaz egy útmutatót szülői, gondozói értekezletek tartásához. Mind a négy könyv és az egyéb anyagok és tevékenységek elérhetőek elektronikusan online felületen.

A gyermekek számára értelmes tevékenységek megszervezéséhez nem feltétlenül szükséges mind a négy könyv. A legtöbb anyag önmagában is felhasználható, de mint teljes anyag biztosítja a gyermekek reziliencia programjának megértését és megvalósítását.